

UDK 27-45:17.022.1:314.1/.82(497.5)
Izvorni znanstveni rad
Primljeno: 27. 4. 2010.
Prihvaćeno: 28. 5. 2010.

BITNE VREDNOTE ZA USPJEŠAN BRAK U HRVATSKOJ (EVS – 2008.) – SAZNANJA I POTICAJI ZA DJELOVANJE

Josip BALOBAN

Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Vlaška 38, p.p. 432, 10 001 Zagreb
josip.baloban@zg.t-com.hr

Josip ŠIMUNOVIĆ

Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Vlaška 38, p.p. 432, 10 001 Zagreb
josip.simunovic@zg.htnet.hr

Krunoslav NIKODEM

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Ivana Lučića 3, 10 000 Zagreb
knikodem@ffzg.hr

Sažetak

Autori članka kao istraživači na projektu European Values Study (EVS – 2008.) na temelju dobivenih rezultata pretresaju bitne vrednote za uspješan brak. To čine na temelju empirijske metode socijalnih znanosti i analitičko-kritičke metode teoloških znanosti.

Prema EVS – 2008. još uvijek visok postotak ispitanika hrvatskih građana smatra da brak nije zastarjela institucija. S jedne strane, vidljivo je u Republici Hrvatskoj tradicionalno mišljenje o vrijednosti braka, a s druge strane, očit je utjecaj (post)modernog društva koji se odražava i u smanjenju broja sklopljenih brakova.

U EVS-u 2008 najvažnije vrednote za uspješnost braka jesu: *vjernost, spremnost na raspravljavanje o problemima koji se pojave između muža i žene, djeca i dobar seksualni odnos*, a vrednote: *slaganje u politici, biti istog socijalnog porijekla te dijeliti isto vjersko uvođenje* obilježene su kao vrednote koje nisu bitne za uspješan brak.

Najviše pozicionirano mjesto vrednote *vjernosti* u percepciji ispitanika može se povezati i sa činjenicom da brak u hrvatskom suvremenom društvu još uvijek nije zastarjela ustanova. Vjernost kao bitna vrednota za uspješan brak, kao i stvarna situacija te trend u svezi sklopljenih i rastavljenih brakova, prema autorima predstavljaju spoznaju (saznanje) i hitan poziv Crkvi i crkvenim djelatnicima u Hrvatskoj da kvalitetno, životno ekleziološki i društveno efikasno osmisle pastoralno-katehetsko djelovanje i skrb u svezi braka i obitelji. U članku se također analizira i uspoređuje vjernost kao vrednota za uspješan brak i osnovne religijske karakteristike.

Pozicioniranje vrednote *spremnost na raspravljanje o problemima koji se pojave između muža i žene* na drugo mjesto bitnih vrednota za uspješnost braka, poticaj je Crkvi da u svom pastoralnom djelovanju nudi programe u kojima će budućim supružnicima pomoći u kvalitetnoj i obostranoj komunikaciji po načelima evanđeoske poruke i opće psihologije komuniciranja.

Djeca kao bitna vrednota za uspješan brak su na trećem mjestu. Crkva kao konstruktivni dio društva i kao ustanova kojoj preko polovice hrvatskih građana iskazuje povjerenje, mora razmišljati o svojevrsnoj obiteljskoj politici kao potpori obitelji koja će onda odgovarati i djelovati u skladu s izazovima budućeg crkvenog i društvenog razvoja.

Dobar seksualan odnos je četvrta vrednota koja je po mišljenju ispitanika bitna za uspješan brak. Ta vrednota je i iz pastoralno-teološkog gledišta sastavni dio čovjekove egzistencije i njegova ponašanja i djelovanja.

Ključne riječi: brak, vrednote, vjernost, problemi između muža i žene, djeca, seksualni odnos, pastoralno djelovanje.

Uvodne napomene

Današnje društvo – kako hrvatsko tako i europsko – zahvaćeno je općom krizom vrednota koja ne ostavlja ravnodušnim ni Crkvu ni društvo u Hrvatskoj.¹ Vrednota sama po sebi »uvijek transcendiraju neku empirijsku datost i pokreću čovjeka (volju) da slijedi neka dobra«². Hrvatska je 2008. drugi put sudjelovala u komparativnom istraživanju vrednota s naslovom European Values Study, odnosno EVS – 2008. U ovom članku analiziramo dobivene rezultate iz EVS – 2008. komparirajući ih s hrvatskim rezultatima iz EVS – 1999.³, fokusirajući se na one vrednote koje su bitne za uspješan brak.

Prije same analize i interpretacije dobivenih rezultata EVS – 2008. istraživanja potrebno je istaći da je u cijelom Upitniku EVS – 2008. došlo do korek-

¹ O krizi vrednota u hrvatskom društvu raspravljalo se na u 41. Teološko-pastoralnom tjednu za svećenike 2001. godine u Zagrebu. Više o tome vidi u: *Bogoslovska smotra*, 71 (2001.) 2-3.

² Josip OSLIĆ, Sustavi vrednota u današnjem vremenu, u: *Bogoslovska smotra*, 71 (2001.) 2-3, 232.

³ Usp. Josip BALOBAN – Gordan ČRPIĆ, Bitne vrednote za uspješan brak u Hrvatskoj, u: *Bogoslovska smotra*, 70 (2000.) 2, 313-341.

cije u odnosu na Upitnik EVS – 1999., tj. da je cca. 30% pitanja izmijenjeno. U našem slučaju to znači da je u Upitniku EVS – 1999. bilo ponuđeno šesnaest vrednota⁴, a u Upitniku EVS – 2008. dvanaest vrednota. Tako su u i EVS – 2008. istraživanju ispuštene sljedeće vrednote: *međusobno poštivanje i uvažavanje, razumijevanje i tolerancija, razgovarati o zajedničkim interesima, provoditi što više vremena zajedno te isto nacionalno podrijetlo*. Ali je zato u EVS – 2008. istraživanju dodana nova vrednota *imati vrijeme za vlastite prijatelje i osobne aktivnosti i hobije*. No, ta vrednota nije uvrštena u naše tablice, budući da se ne može komparirati s prethodnim EVS – 1999. istraživanjem. Stoga se u tablicama ovoga članka opravdano navodi samo jedanaest vrednota, koje je moguće komparirati u oba istraživanja. Ispuštanjem pet navedenih vrednota nije učinjen sretan korak zbog više razloga. Smatramo, *prvo*, da je time okrnjena cjelovitost bitnih vrednota za uspješan brak, jer su time zanemareni određeni aspekti, primjerice antropološke dimenzije braka i dimenzije partnerskih odnosa, kao i dimenzija komunikacije među supružnicima.⁵ *Drugo*, tim ispuštanjem i reduciranjem određenih vrednota u EVS – 2008. istraživanju dolazi i do različite rang liste tih vrednota, što je posebno vidljivo iz tablice br. 4 prema kojoj se u EVS – 2008. na prvom mjestu nalazi vrednota *vjernost*, na drugom *spремnost na raspravljavanje o problemima koji se pojave između muža i žene*, na trećem *djeca*, a na četvrtom *dobar seksualni odnos*. U EVS – 1999. istraživanju većina hrvatskih građana je smatrala da su za uspjeh braka najvažnije: 1. *međusobno poštivanje i uvažavanje*, 2. *vjernost*, 3. *razumijevanje i tolerancija*, 4. *djeca* te 5. *biti spreman raspravljati o problemima koji se pojave između muža i žene*.⁶ *Treće*, upravo zbog spomenutog reduciranja određenih vrednota bitnih za brak u EVS – 2008. istraživanju nije bilo moguće načiniti cjelovitu identičnu rang listu od šesnaest bitnih vrednota za uspješan brak u odnosu na EVS – 1999. istraživanje, već je bilo moguće učiniti listu samo od jedanaest vrednota. Naposljetku, ipak komparacija dvaju posljednjih europskih istraživanja u odnosu na vrednote u Hrvatskoj daje pouzdan uvid, odnosno objektivno saznanje u svezi kretanja stavova ispitanika

⁴ Usp. *Isto*, tablica 1, 316.

⁵ Prema teološkom poimanju braka svaki brak, neovisno o svome svjetonazorskom opredjeljenju i neovisno o svojoj (ne)religijskoj orijentaciji, ima tri temeljne svakom braku imanentne dimenzije, koje su jednostavno svim ljudima univerzalne: 1. *antropološku dimenziju*, koja se temelji na obostranom i bezuvjetnom obostranom prihvaćanju i koja se temelji na vjernosti; 2. *institucionalnu dimenziju* (naime, brak u svim kulturama i civilizacijama predstavlja određenu društvenu instituciju) i 3. *dimenzija partnerskih odnosa* bez obzira jesu li odnosi jednakopravni ili se radi o tome da je jedan bračni partner kulturološki i civilizacijski dominantniji. Uvijek se radi o određenim partnerskim odnosima.

⁶ Usp. Josip BALOBAN – Gordan ČRPIĆ, Bitne vrednote za uspješan brak u Hrvatskoj, u: *Bogoslovska smotra*, 70 (2000.) 2, tablica 1, 316.

u Hrvatskoj s obzirom na vrednote relevantne za uspješan brak. Ovo je ujedno prvi put da možemo učiniti komparaciju, nakon što su u Hrvatskoj unutar devet godina provedena dva uzastopna međunarodna istraživanja na temelju dvaju međunarodnih (europskih) upitnika, te nakon što već imamo analizu i interpretaciju podataka za Hrvatsku iz prvog EVS – 1999. istraživanja. Time, s jedne strane dobivamo dijelom nova, a većim dijelom i zaokružena saznanja u svezi vrednota koje se odnose na bračne drugove kao i njihovu djecu, a s druge strane dobivamo i svojevrzne impulse i poticaje za djelovanje bilo pastoralno-teološko bilo za bračno i obiteljsko u različitim segmentima i smjerovima. Dakako, da ovakva analiza i interpretacija ne može odmah davati određene recepte bilo pastoralne bilo neke druge. Ali ovakva saznanja omogućuju različitim stručnjacima, koji se bave brakom i obitelji, iščitavati puno toga, a što kasnije može koristiti braku i obitelji kao i njihovim članovima.

1. Deskriptivna analiza vrednota za uspješan brak

U našoj analizi bitnih vrednota za uspješan brak smatramo da je već na samom početku članka iznimno važno ukazati na stav hrvatskih ispitanika prema braku kao ustanovi, koja dakako uključuje povijesnu, institucionalnu i (ne) religijsku dimenziju. Tim više što voditelji EVS projekta i u ovom četvrtom valu smatraju relevantnim stav europskih ispitanika prema braku kao ustanovi unutar europskih društava. Stoga je i u posljednjem valu istraživanja bilo postavljeno pitanje: *Brak je zastarjela institucija: slažem se, ne slažem se, ne znam, nema odgovora*. Već u samoj formulaciji osjeća se određena pristranost. Bolje bi bilo da je pitanje glasil: *Je li je za Vas brak nezastarjela ili zastarjela institucija?*

U EVS – 1999. za najveći dio hrvatskih građana brak nije bio zastarjela institucija (85,3%), dok je za svakog desetog građanina brak bio prevladana ustanova.

Tablica 1. *Slažete li se ili ne sa sljedećom tvrdnjom: Brak je zastarjela institucija (1999.)*⁷.

Slažem se	9,9
Ne slažem se	85,3
Ne znam	4,3
Nema odgovora	0,5

⁷ Gordan ČRPIĆ – Ivan RIMAC, Pregled postotaka i aritmetičkih sredina. Europsko istraživanje vrednota – EVS 1999., u: *Bogoslovska smotra*, 70 (2000.) 2, tablica 43, 208.

U EVS – 2008. broj neodlučnih ostaje isti (4% je izjavilo da *ne zna*), dok se istodobno za 5% smanjio broj onih za koje brak i dalje ostaje nezastarjelom i neprevladanom ustanovom i za 5% se povećao broj onih, koji drže brak zastarjelom ustanovom.

Tablica 2. *Brak je zastarjela institucija (2008.).*

Slažem se	14,6
Ne slažem se	80,9
Ne znam	4,2
Nema odgovora	0,3

Premda je još uvijek visok postotak onih koji smatraju da brak nije zastarjela institucija, ipak u tom kontekstu tjera na razmišljanje trend koji se u Hrvatskoj uočava od početka devedesetih godina prošloga stoljeća, a to je da »ubrzano raste broj neudanih i neoženjenih u dobnim skupinama iznad 35 godina«⁸. Jedno se vrijeme smatralo da je to samo privremeni trend, koje su uvjetovale ratne prilike i neprilike u svezi Domovinskog rata u kojem se Hrvatska zatekla početkom devedesetih godina prošloga stoljeća, no taj se trend nastavio i nakon Domovinskog rata.⁹ Komparacija rezultata EVS – 1999. i EVS – 2008. u svezi braka i obitelji u suvremenom hrvatskom društvu ukazuje na prijepore i sučeljavanja tradicionalnog i (post)modernog. Društvene su »promjene u suvremenom hrvatskom društvu, obuhvaćene širim (post)modernizacijskim kontekstom, donose i promjene u smislu percepcije važnosti braka i djece u životu«¹⁰.

Zanimljivo je prema rezultatima EVS – 2008. primijetiti da su ispitanici iz zapadnog dijela Hrvatske skloniji slaganju s tvrdnjom da je brak zastarjela institucija, dok su ispitanici iz južnog dijela Hrvatske manje skloni složiti se sa spomenutom tvrdnjom.

⁸ Anđelko AKRAP – Ivan ČIPIN, *Socijalitetni sterilitet u Hrvatskoj – zašto smo neoženjeni i neudane*, Zagreb, 2006., 13.

⁹ Usp. *Isto*.

¹⁰ Više o tome u članku: Krunoslav NIKODEM – Pero ARAČIĆ – Ivo DŽINIĆ, *Važnost braka i obitelji u hrvatskom društvu. Analiza osnovnih pokazatelja u razdoblju od 1999. do 2008. godine*, u ovom broju *Bogoslovske smotre*.

Tablica 3. »Brak je zastarjela institucija«; s obzirom na regionalnu pripadnost.¹¹

	M		kontrast
Sjeverna Hrvatska	1,4317	F =6,246 sig. p < 0,001	Zapadna Hrvatska>Južna Hrvatska
Središnja Hrvatska	1,3412		
Istočna Hrvatska	1,3412		
Zapadna Hrvatska	1,4593		
Južna Hrvatska	1,1650		

Usporedba rezultata iz 1999. i iz 2008. godine, na osnovnoj razini distribucije postotaka na pitanju o bitnim vrednotama za uspješan brak, pokazuje kako su vjernost i djeca i dalje ključne vrednote za uspješan brak. Pritom treba napomenuti da je važnost vrednote vjernosti u devet godina, štoviše, malo porasla, dok se s druge strane važnost djece malo smanjila. Zbroje li se postotci dobiveni odgovorom *veoma važno i važno*, tada oni u jednom i u drugom istraživanju za vjernost iznose preko 98%, a za djecu iznose preko 92%. Tako su u EVS – 1999. izrazito bitne i među prvima četiri vrednote za uspješan brak¹²: vjernost (72,5%), djeca (61,6%), spremnost na raspravljanje o problemima koji se pojave između muža i žene (60,3%) i dobar seksualni odnos (41,3%). U EVS – 2008. najvažnije vrednote za uspješnost braka jesu: vjernost (76,1%), spremnost na raspravljanje o problemima koji se pojave između muža i žene (61,3%), djeca (59,7%) i dobar seksualni odnos (40,0%). Najmanje važne, odnosno nevažne vrednote za uspješnost braka prema rezultatima EVS – 1999. jesu: slaganje u politici (78,7%) i biti istog socijalnog porijekla (67,0%). U EVS – 2008. su također te vrednote navedene kao nebitne za uspješnost braka, samo što se neznatno smanjio postotak ispitanika koji zastupaju to mišljenje: slaganje u politici (76,2%) i biti istog socijalnog porijekla (63,5%). Primjetan je i porast onih koji isto vjersko uvjerenje smatraju nevažnim u tom smislu. Tablice 4 i 4a potvrđuju izrečene usporedbe. Rezultati dobiveni nakon devet godina u komparaciji s rezultatima iz prethodnog istraživanja potvrđuju da se radi o stabilizaciji stava ispitanika prema navedenim vrednotama za uspješan brak. Osjetno opadanje i osjetni rast, barem zasada nije jednostavno tumačiti. Teško je predvidjeti u kojem pravcu će se kristalizirati stavovi hrvatskih građana u

¹¹ Usp. *Isto*.

¹² Ne uzimamo u obzir vrednote: *međusobno poštivanje i uvažavanje te razumijevanje i tolerancija* koje nisu bile ponuđene u upitniku EVS – 2008. Te su vrednote prema istraživanju EVS – 1999. zauzele prvo, odnosno treće mjesto na rang ljestvici bitnih vrednota za uspješan brak. Usp. Josip BALOBAN – Gordan ČRPIĆ, Bitne vrednote za uspješan brak u Hrvatskoj, u: *Bogoslovska smotra*, 70 (2000.) 2, tablica 1, 316.

odnosu na navedene vrednote. Stoga je potrebno sačekati idući val istraživanja, koji će pokazati radi li se o svojevrsnom kontinuitetu ili diskontinuitetu.

Tablica 4. *Bitne vrednote za uspješan brak – usporedba 1999./2008.*

	1999. (%)				2008. (%)			
	Nevažno	Važno	Veoma važno	Ne zna i bez odgovora	Nevažno	Važno	Veoma važno	Ne zna i bez odgovora
Vjernost	1,1	26,2	72,5	0,1	1,3	21,5	76,1	1,1
Primjereni prihodi	15,8	63,5	19,7	1,0	15,8	53,3	28,7	2,2
Biti istog socijalnog porijekla	67,0	26,3	5,4	1,3	63,5	23,4	10,5	2,6
Dijeliti isto vjersko uvjerenje	32,3	40,1	25,7	1,9	41,0	34,5	21,6	2,8
Dobri stambeni uvjeti	15,1	66,6	17,1	1,2	16,6	58,3	22,9	2,2
Slaganje u politici	78,7	15,7	3,4	2,3	76,2	15,9	4,4	3,5
Život odvojen od roditelja	23,7	45,7	28,2	2,4	32,1	35,8	27,4	4,6
Dobar seksualni odnos	4,8	52,5	41,3	1,4	8,5	46,5	40,0	5,0
Uzajamno obavljanje poslova u kućanstvu	18,0	59,1	21,9	0,9	17,2	50,1	29,7	3,0
Djeca	4,1	33,3	61,6	1,0	6,1	32,1	59,7	2,1
Spremnost na raspravljanje o problemima koji se pojave između muža i žene	0,9	38,6	60,3	0,2	3,2	33,7	61,3	1,8

Tablica 4a. *Bitne vrednote za uspješan brak – usporedba 1999./2008.*

	1999. (%)		2008. (%)	
	Nevažno	Veoma važno	Nevažno	Veoma važno
Vjernost	1,1	72,5	1,3	76,1
Primjereni prihodi	15,8	19,7	15,8	28,7
Biti istog socijalnog porijekla	67,0	5,4	63,5	10,5
Dijeliti isto vjersko uvjerenje	32,3	25,7	41,0	21,6
Dobri stambeni uvjeti	15,1	17,1	16,6	22,9
Slaganje u politici	78,7	3,4	76,2	4,4
Život odvojen od roditelja	23,7	28,2	32,1	27,4
Dobar seksualni odnos	4,8	41,3	8,5	40,0
Uzajamno obavljanje poslova u kućanstvu	18,0	21,9	17,2	29,7
Djeca	4,1	61,6	6,1	59,7
Spremnost na raspravljanje o problemima koji se pojave između muža i žene	0,9	60,3	3,2	61,3

U nastavku članka, detaljnije se osvrćemo na prve četiri bitne vrednote za uspješnost braka prema rezultatima dobivenim u EVS – 2008. istraživanju, a to su: *vjernost, spremnost na raspravljanje o problemima koji se pojave između muža i žene, djeca te dobar seksualni odnos*. Ako se zbroje rezultati dobiveni odgovorima *veoma važno* i *važno*, onda te četiri vrednote hrvatski građani prihvaćaju u veoma visokom postotku, tj. preko 92%, osim dobrog seksualnog odnosa, kojeg smatraju važnim i veoma važnim 86,5%.

1.1. Vjernost

Prema EVS – 2008. vjernost zauzima prvo mjesto na rang listi bitnih vrednota za uspješan brak. Vjernost (za 76,1% *veoma važna*, a za 21,5% *važna*) se smatra bitnom vrednotom kojom se grade dobri temelji za međuljudske odnose, ponajprije u dijadi, zatim u obitelji, u drugim skupinama ljudi, a što se posebno ističe u suvremenom društvu. Mjesto vjernosti u percepciji ispitanika možemo povezati i sa činjenicom da brak još uvijek nije u hrvatskom suvremenom društvu zastarjela institucija. Među ispitanicima se, s obzirom na vrednovanje vjernosti kao bitne vrednote za uspješan brak, osjeća potreba za promicanjem te vrednote u kontekstu crkvene i društvene stvarnosti. To pak se promicanje očekuje upravo od Crkve, kojoj to mora biti prioritetna zadaća. Time se samo potvrđuje što su Josip Baloban i Gordan Črpić napisali nakon EVS – 1999.: »Budući da je vjernost duboko antropološka i istodobno temeljno kršćanska vrednota, suvremena Crkva navješćujući, tumačeći i zagovarajući tu vrednotu, ne promiče samo kristološku i ekleziološku utemeljenost braka – što je po sebi kršćanski specifikum – već Crkva čini temeljnu humanu i društvenu zadaću u društvu unutar kojeg egzistira.«¹³

Činjenica da su ispitanici u EVS – 2008. vjernost istaknuli kao najpoželjniju vrednotu među bitnim vrednotama za uspješan brak, može se tumačiti i kao njihova očita svjesnost s obzirom na činjenično stanje u Hrvatskoj u svezi sklopljenih i rastavljenih brakova. Prema Državnom zavodu za statistiku unutar sedam godina bilježi se blagi porast broja razvedenih brakova.¹⁴

¹³ Josip BALOBAN – Gordan ČRPIĆ, Bitne vrednote za uspješan brak u Hrvatskoj, u: *Bogoslovska smotra*, 70 (2000.) 2, 319-320.

¹⁴ DRŽAVNI ZAVOD ZA STATISTIKU REPUBLIKE HRVATSKE, *Žene i muškarci u Hrvatskoj 2009.*, u: http://www.dzs.hr/Hrv_Eng/menandwomen/men_and_women_2009.pdf. (22. IV. 2010.).

Tablica 5. *Sklopljeni brakovi*

Godina	Ukupno	Na 1000 stanovnika
2000.	22 017	5,0
2007.	23 140	5,2

Tablica 5a. *Razvedeni brakovi*

Godina	Ukupno	Na 1000 sklopljenih
2000.	4 419	201
2007.	4 785	207

Crkva je svjesna odnosa sklopljenih i rastavljenih brakova u Hrvatskoj, što potvrđuje i svojim novijim dokumentima.¹⁵ Stoga vjernost kao bitna vrednota za uspješan brak prema mišljenju ispitanika EVS – 2008., te postojeća situacija, kao i trend posljednjih triju-četiriju desetljeća u svezi sklopljenih i rastavljenih brakova, istodobno su trajni izazov, ali i hitan poziv Crkvi, crkvenim struktura i njezinim djelatnicima u Hrvatskoj da kvalitetno, životno ekleziološki i društveno efikasno osmisle i provode pastoralno-katehetsko djelovanje i skrb u kojima se promiču vrednote i dostojanstvo braka i obitelji. Takvo kvalitetno osmišljeno pastoralno-katehetsko djelovanje i skrb treba započeti, prije svega, u temeljnim teritorijalnim jedinicama mjesnih Crkava, tj. u župnim zajednicama, a nastaviti i na ostalim razinama partikularnih Crkava. Još je papa Pavao VI. u svojoj enciklici *Humanae vitae* uputio biskupima (a preko njih i svim pastoralnim djelatnicima) hitan poziv da zaštite ženidbu i naglase svetost: »Smatrajte ovo poslanje jednim od najprečih zadataka u sadašnjem vremenu. Taj zadatak, kao što znate, podrazumijeva usuglašenu pastoralnu akciju na svim područjima ljudske djelatnosti, ekonomske, kulturne i društvene.«¹⁶

1.2. *Spremnost na raspravljanje o problemima koji se pojave između muža i žene*

Odmah nakon vjernosti kao bitne vrednote za uspješan brak dolazi *spremnost na raspravljanje o problemima koji se pojave između muža i žene* (za 61,3% *veoma važna* i za 33,7% *važna*). Ta vrednota puno govori o hrvatskim ispitanicima.

¹⁵ Usp. HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Direktorij za obiteljski pastoral Crkve u Hrvatskoj*, Zagreb, 2002., 36; HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Direktorij za pastoral sakramenata u župnoj zajednici*, Zagreb, 2008., 212-213.

¹⁶ PAVAO VI., *Humanae vitae – Ljudski život. Enciklika o ispravnoj regulaciji poroda* (25. VII. 1968.), Zagreb, ²1997., br. 30.

Iz Istraživanja je očito da je hrvatskim građanima posebno stalo do uspješne i stabilne veze i bračnog života. Vrednota *spremnost na raspravljanje o problemima koji se pojave između muža i žene*, uz kristološke i ekleziološke aspekte osobito kod kršćanskih bračnih drugova, za sve brakove usko je povezana s vještinom komuniciranja. Komuniciranje među partnerima iznimno je važno, a komunikacijske vještine doprinose postizavanju komunikacijskih ciljeva u braku. Upravo komunikacijske vještine »predstavljaju višedimenzionalan pojam (verbalna i neverbalna vještina) i pretpostavlja se da svaka od tih vještina djeluje zasebno na bračnu kvalitetu ili bračno zadovoljstvo«¹⁷.

U osnovnom procesu međuljudske komunikacije, pa tako i bračne komunikacije, imamo *pošiljatelja* (bračnog druga) koji želi drugome (bračnom drugu) nešto priopćiti. Svoju poruku gradi prepoznatljivim znakovima. Ti pak znakovi tvore riječi povezane u rečenice – *obavijesti*. *Primatelj* obavijesti (bračni drug) ima zadaću dekodirati tu osjetilno zamjetljivu tvorevinu. Kada je dekodirao primljenu obavijest, primatelj (bračni drug) izvješćuje pošiljatelja (bračnoga druga) kako je dekodirao obavijest putem *povratne obavijesti/feed backa*: što je primljena obavijest kod njega izazvala, kako ju je primio i poklapa li se njegovo primanje obavijesti s poslanim pošiljateljnim.

Poslana obavijest u sebi krije predmetni *sadržaj, samoočitovanje pošiljatelja, odnos i apel* pošiljatelja prema primatelju.¹⁸ Komunikacija ne završava time da netko nešto kaže te da nekome to pristigne. Naprotiv, komunikacija upravo tada počinje! Primatelj reagira, time sada on postaje pošiljateljem, a pošiljatelj primatelj. Tako utječu jedan na drugoga. Mira Čudina-Obradović i Josip Obradović su uvjerenja da je ženina vještina komuniciranja važnija »za bračno zadovoljstvo muža, nego što je muževa vještina važna za zadovoljstvo žene«¹⁹.

Ovdje smo samo kratko ukazali na složenost komunikacijskog procesa, koji je relevantan i za odnos u braku – kako između supruga i supruge tako i između roditelja i djece i obratno. To smo naveli iz dvaju razloga. Prvi razlog je u tome što u tematici ovoga članka vrednota raspravljanja o međusobnim problemima između bračnih drugova zauzima tako visoko i prioritetno mjesto. Drugi razlog nalazi se u suvremenom pastoralnom djelovanju povijesne Kristove Crkve. To pastoralno djelovanje danas nije zamislivo bez

¹⁷ Mira ČUDINA-OBRAĐOVIĆ – Josip OBRAĐOVIĆ, *Psihologija braka i obitelji*, Zagreb, 2006., 133.

¹⁸ Usp. Friedemann SCHULZ von THUN, *Kako međusobno razgovaramo 1. Smetnje i razjašnjenja. Opća psihologija komunikacije*, Zagreb, 2001., 23-27, 70.

¹⁹ Mira ČUDINA-OBRAĐOVIĆ – Josip OBRAĐOVIĆ, *Psihologija braka i obitelji*, 133.

trajne i efikasne interdisciplinarnosti teologije s pojedinim humanističkim i društvenim znanostima, koje se bave problematikom braka i obitelji. Krajnje je vrijeme da se teologija i ostale neteološke znanosti više uvažavaju i međusobno surađuju. Nije dovoljna dobra suradnja između teologije i sociologije, već je ovdje potrebna suradnja između teologije i psihologije, teologije i pedagogije itd. Naime, Crkva u svom pastoralu braka i obitelji mora više činiti u tom smjeru, počevši od bračnih savjetova, preko predženidbenog pastoralu, katehizacije mladeži i odraslih do raznih tribina, seminara i tome slično.

1.3. Djeca

Kada je riječ o djeci kao bitnoj vrednoti za uspješan brak rezultati iz EVS – 2008. na svoj način potvrđuju suvremeno hrvatsko društvo »kao još uvijek tradicionalno, u kojem djeca imaju središnju ulogu i daju smisao života«²⁰. Premda su djeca kao bitna vrednota za uspješan brak na trećem mjestu (za 59,7% *veoma važno*, za 32,1% *važno*) i veoma visoko pozicionirana na ljestvici bitnih bračnih vrednota, mora se ozbiljno u hrvatskom demografskom kontekstu pred očima imati nazočan trend socijalitetnog steriliteta koji govori o nepostojanju »individualnih ili društvenih uvjeta za stvarno sudjelovanje u reprodukciji stanovništva«²¹. »Razlozi onih koji nemaju djecu kreću se od više individualnih, sociopsiholoških razloga do agregatnih i ekonomskih.«²² Hrvatska se nalazi u veoma nezavidnoj demografskoj situaciji.²³ Djeca su prema EVS – 2008. jedna od bitnih vrednota za uspješan brak. No promatrajući trenutno stanje u Hrvatskoj, veoma lako se može zaključiti da svake godine ima manje živorođene djece, što potvrđuju i statistike Državnog zavoda za statistiku.²⁴

²⁰ Isto, 204.

²¹ Alica WERTHEIMER-BALETIĆ, *Stanovništvo i razvoj*, Zagreb, 1999., 209.

²² Anđelko AKRAP – Ivan ČIPIN, *Socijalitetni sterilitet u Hrvatskoj – zašto smo neoženjeni i neudane*, 21.

²³ Usp. Anđelko AKRAP – Dražen ŽIVIĆ, *Demografske odrednice i obilježja obiteljske strukture stanovništva Hrvatske*, u: *Društvena istraživanja*, 10 (2001.) 4-5, 621-654; Dražen ŽIVIĆ, *Demografski činitelji braka i obitelji u istočnoj Slavoniji*, u: Ivo DŽINIĆ – Ivica RAGUŽ (ur.), *Iščekivati i požurivati dolazak dana Božjega. Zbornik radova u čast prof. dr. sc. Peri Aračiću prigodom 65. obljetnice života*, Đakovo, 2009., 325-351.

²⁴ DRŽAVNI ZAVOD ZA STATISTIKU REPUBLIKE HRVATSKE, *Žene i muškarci u Hrvatskoj 2009.*, u: http://www.dzs.hr/Hrv_Eng/menandwomen/men_and_women_2009.pdf. (22. IV. 2010.).

Tablica 6. Živorodeni i umrli u Republici Hrvatskoj 2000. – 2007.

Godina	Živorodeni u Republici Hrvatskoj	Umrli	Prirodni prirast
2000.	43 746	50 246	- 6 510
2007.	41 910	52 367	- 10 457

Karlo Koračević upozorava da je društveno ozračje sve manje sklono djeci tako da bračni parovi smatraju da djeca ograničavaju njihovu slobodu, da su zapreka njihovu samoostvarenju te da su određeni teret.²⁵ Taj svoj stav potkrepljuje sljedećim riječima: »Dok je prije brak u pravilu bio samo početna kratka faza u zasnivanju obitelji, danas je sve više brakova koji nisu i neće pre-rasti u obitelji, a sve je više drugih partnerstava koje su modernom shvaćanju slobode, naglašavanju individualizma i hedonizma puno primjerenije, po sebi fleksibilnije i manje rizične za suvremene pragmatične osobe«²⁶.

S jedne strane, imamo djecu kao bitnu vrednotu za uspješan brak, a s druge strane, činjenično stanje u Hrvatskoj koje se očituje u kontinuiranom opadanju živorođene djece. Samo ti pokazatelji jasno potiču da je nužno poraditi na kvalitetnoj obiteljskoj politici u Hrvatskoj. Obiteljska politika je »javna politika kojom država, a u širem smislu društvo, djeluju na obiteljske resurse s ciljem poboljšanja položaja prije svega ugroženih obitelji s djecom. Obiteljska politika utječe na društveni položaj i strukturu obitelji.«²⁷ Opširniju definiciju obiteljske politike donosi Nada Stropnik: »Obiteljska je politika cjelovit i sustavan skup mjera koje djeluju u korist obitelji, prije svega obitelji s djecom. Te im mjere pomažu u problematičnim situacijama ekonomskog, socijalnog, zdravstvenog, stambenog i sličnog karaktera, ublažavajući financijski teret što ga za obitelj predstavljaju djeca, omogućuju usklađivanje obiteljskih i radnih obveza, štite trudnice i djecu.«²⁸

Potrebno je razlikovati obiteljsku od populacijske politike. Dok obiteljska politika »djeluje na strukturu i socijalni položaj obitelji, dotle je populacijska politika usmjerena na određene ciljeve vezane uz kretanje i strukturu

²⁵ Usp. Karlo KORAČEVIĆ, *Situacija braka i obitelji u suvremenom društvu*, u: Stjepan BALOBAN (ur.), *Izazovi civilnog društva u Hrvatskoj*, Zagreb, 2000., 127-128. Usp. također: Gordan ČRPIĆ – Karlo KORAČEVIĆ, *Stavovi hrvatskih građana prema djeci*, u: *Bogoslovska smotra*, 70 (2000.) 2, 343-357.

²⁶ *Isto*, 128.

²⁷ Vlado PULJIZ – Siniša ZRINŠČAK, *Hrvatska obiteljska politika u europskom kontekstu*, u: *Revija za socijalnu politiku*, 3 (1996.) 2, 11.

²⁸ Nada ŠTROPNIK, *Obiteljske politike u Europi*, u: *Revija za socijalnu politiku*, 3 (1996.) 2, 105.

stanovništva«²⁹. Ipak i obiteljska i populacijska politika tijesno su međusobno povezane i obje se velikim dijelom podudaraju.

Vlado Puljiz i Siniša Zrinščak iznose stav da se moderna obiteljska politika u Hrvatskoj treba oslanjati na zapošljavanje obaju roditelja (model dvaju hranitelja) te da je zbog podrške zaposlenim roditeljima potrebno razvijati usluge obitelji, što konkretno znači napustiti klasični pristup obiteljskoj politici u kojem dominiraju novčana davanja, a više ulagati u nove generacije koje su socijalni kapital o kojem ovisi budućnost društva. U takvu politiku prema obitelji, osim države, trebaju se uključiti kako privatni tako i civilni sektor koji će uspostaviti novu mrežu potpore obitelji i tako odgovoriti izazovima budućeg razvoja društva.³⁰ Zaključno se može reći da Crkva kao konstruktivni dio društva i kao institucija u koju još više od polovice građana Hrvatske ima povjerenje,³¹ treba naći svoje mjesto u novoj obiteljskoj politici Hrvatske. Crkva također mora razmišljati o svojevrsnoj *obiteljskoj politici* kao potpori obitelji kojom će onda odgovarati i djelovati u skladu s izazovima budućeg društvenog razvoja, ali i razvoja Crkve.

1.4. Dobar seksualan odnos³²

Dobar seksualan odnos (za 40% *veoma važan*, za 46,5% *važan*) četvrta je vrednota bitna za uspješan brak. Seksualno zadovoljstvo općenito, pa tako i u braku, objašnjava se različitim teorijama koje se, s obzirom na njihovu prirodu, mogu svrstati u teorije socijalne razmjene. Ovdje navodimo dvije teorije koje se najčešće spominju, a to su: teorija ravnopravnosti i interpersonalni model ili IMSZ. Teorija ravnopravnosti pokušava, osim seksualnog zadovoljstva objasniti i zadovoljstvo partnerskim odnosima. Seksualno zadovoljstvo je tjelesni i psihički užitak umanjen za cijenu ili investiranje u partnerske odnose.³³ Interpersonalni model ili IMSZ usmjeren je na objašnjenje zadovoljstva isključivo spolnim odnosima. Prema ovom modelu zadovoljstvo bračnih partnera bit će veće što je užitak postignut uz manje ulaganje, odnosno kada je odnos ulaganja i užitka povoljniji nego što su partneri očekivali, te kad su užitak i ulaganje

²⁹ Vlado PULJIZ – Siniša ZRINŠČAK, Hrvatska obiteljska politika u europskom kontekstu, 11.

³⁰ Usp. *Isto*, 135.

³¹ Usp. Josip BALOBAN – Danijel CRNIĆ – Alojzije HOBLAJ, Određeni aspekti crkvenosti u Hrvatskoj – rezultati i prosudbe istraživanja, u ovom broju *Bogoslovske smotre*.

³² Pri pisanju ovog dijela konzultirali smo djelo: Mira ČUDINA-OBRAĐOVIĆ – Josip OBRAĐOVIĆ, *Psihologija braka i obitelji*, 86-89.

³³ Usp. Elaine HATFIELD – David GREENBERGER – Jane TRAUPMANN – Philip LAMBERT, Equity and sexual satisfaction in recently married couples, u: *The Journal of Sex Research*, 18 (1982.) 1, 18-32.

slični u oba partnera.³⁴ Mira Obradović-Čudina i Josip Obradović donose sljedeće odrednice koje su se pokazale predikativnima za seksualno zadovoljstvo bračnih partnera: »dob, rod, bračno zadovoljstvo ili bračna kvaliteta, zadovoljstvo neseksualnim aspektima bračnog života, učestalost seksualne aktivnosti, učestalost orgazma, opuštenost u seksualnim odnosima, religioznost i zaposlenost obaju partnera izvan kuće«³⁵.

Iz pastoralno-teološkog gledišta važno je istaći da i teologija tumači spolnost kao sastavni dio čovjekove egzistencije i njegova cjelokupnog ponašanja i djelovanja. No, teologija uvijek spolnost gleda u integrirajućoj perspektivi, tj. u službi ljubavi i rađanja, ali jednako tako u službi međusobnog pomaganja i obostrane slobode te naposljetku kao nešto što je čovjeku dano kao dar s kojim se potrebno brižno, slično kao i sa životom, ophoditi.

2. Bitne vrednote za uspješan brak i osnovne sociodemografske karakteristike

Faktorskom analizom, pod komponentnim modelom uz varimax rotaciju i GK kriterij redukcije dimenzionalnosti, na instrumentu »bitne vrednote za uspješan brak« dobivena su četiri faktora. S obzirom na saturacije čestica na pojedinim faktorima nazvali smo ih: F1 – »sociokulturna homogenost«; F2 – »osobna veza supružnika«; F3 – »materijalni uvjeti« i F4 – »samodovoljnost«.

Tablica 7. *Matrica varimax faktora. Bitne vrednote za uspješan brak.*³⁶

	Sociokulturna homogenost	Osobna veza supružnika	Materijalni uvjeti	Samodovoljnost
Dijeliti isto vjersko uvjerenje	.751			
Biti istog socijalnog porijekla	.733			
Slaganje u politici	.716			
Imati vrijeme za vlastite prijatelje, osobne aktivnosti i hobije		.680		
Uzajamno obavljanje poslova u kućanstvu		.663		

³⁴ Usp. Kelli-an LAWRENCE – Sandra E. BYERS, Sexual satisfaction in long-term heterosexual relationships: The interpersonal exchange model of sexual satisfaction, u: <http://www3.interscience.wiley.com/journal/119257259/issue>. (21. IV. 2010.).

³⁵ *Isto*, 87-89.

³⁶ Nakon inicijalne provedbe u daljnjem koraku izostavljena je vrednota »vjernost« koja sama predstavlja zasebni faktor.

	Sociokulturna homogenost	Osobna veza supružnika	Materijalni uvjeti	Samodovoljnost
Spremnost na raspravljanje o problemima koji se pojave između muža i žene		.653		
Djeca		.501		-.460
Dobri stambeni uvjeti			.823	
Primjereni prihodi			.755	
Život odvojen od roditelja				.711
Dobar seksualni odnos				.678

Ekstrahirani faktori tumače 57,08% varijance.

U nastavku članka analiziramo dobivene faktore, kao i vrednotu »vjernosti« koja je izostavljena iz faktorske analize, s obzirom na osnovne sociodemografske karakteristike ispitanika (dobna i spolna struktura, stupanj obrazovanja, veličina mjesta stalnog življenja), prihodi kućanstva ispitanika i regionalna pripadnost) i s obzirom na osnovne religijske karakteristike (uvjerenje o postojanju Boga, važnost Boga i religije u životu, odlasci na misu, samoprocjena religioznosti te vjerovanje u Boga, život poslije smrti, pakao, raj i u grijeh).

U analizi većim dijelom koristimo korelacijsku analizu (Pearsonov koeficijent) te analizu varijance i hi-kvadrat test.

Na vrednoti »vjernosti« nema statistički značajnih razlika s obzirom na osnovne sociodemografske karakteristike.

Tablica 8. Korelacija faktora »bitne vrednote za uspješan brak« i osnovnih sociodemografskih karakteristika.

	Sociokulturna homogenost	Osobna veza supružnika	Materijalni uvjeti	Samodovoljnost
Dob	-.113**	.126**	-.019	.125**
Spol	.064*	.004	.069*	-.056*
Obrazovanje	-.005	.077**	.020	.253**
Prihodi kućanstva	-.036	.105**	-.049	.126**
Veličina mjesta života	-.058*	-.066**	.014	.241**

** $p < 0,01$

* $p < 0,05$

Korelacija (bivarijatna korelacija, Pearsonov koeficijent) faktora »bitne vrednote za uspješan brak« i osnovnih sociodemografskih karakteristika

pokazuje sljedeće: s obzirom na dob – ispitanici starije životne dobi skloniji su smatrati kako su vrednote okupljene na prvom faktoru («sociokulturna homogenost») važne za uspješan brak, dok su za mlađe ispitanike za uspješan brak važne vrednote »osobnih veza supružnika« i »samodovoljnosti«; s obzirom na spol nema statistički značajne korelacije; s obzirom na postignuti stupanj obrazovanja – ispitanici s višim stupnjem obrazovanja skloniji su smatrati da su vrednote »samodovoljnosti« važne za uspješan brak, isto su skloniji smatrati i ispitanici s višim mjesečnim prihodima i iz urbanih sredina (veći gradovi). Ispitanici s višim mjesečnim primanjima skloniji su i vrednotama koje smo označili kao »osebna veza supružnika«.

S obzirom na regionalnu pripadnost, možemo reći da su dimenziji vrednota za uspješan brak »sociokulturna homogenost« najskloniji ispitanici iz Sjeverne Hrvatske, a najmanje skloni oni iz Zapadne Hrvatske. Ispitanici iz sjevernog dijela najskloniji su i dimenziji vrednota »osebna veza supružnika«, dok su tome najmanje skloni ispitanici iz Središnje Hrvatske. Dimenziji »samodovoljnosti« najmanje su skloni ispitanici iz Sjeverne Hrvatske.

Tablica 9. *Faktori »bitne vrednote za uspješan brak« s obzirom na regionalnu pripadnost.*

		M		kontrast
Sociokulturna homogenost	Sjeverna Hrvatska	.1192	F=5,288 Sig p<0,01	4<ostali
	Središnja Hrvatska	-.0106		
	Istočna Hrvatska	.0239		
	Zapadna Hrvatska	-.2703		
	Južna Hrvatska	.1119		
Osobna veza supružnika	Sjeverna Hrvatska	.2145	F=7,797 Sig p<0,01	2<1,4,5
	Središnja Hrvatska	-.1501		
	Istočna Hrvatska	-.0547		
	Zapadna Hrvatska	.1717		
	Južna Hrvatska	.0961		
Samodovoljnost	Sjeverna Hrvatska	-.2776	F=7,536 Sig p<0,01	1<ostali
	Središnja Hrvatska	.0886		
	Istočna Hrvatska	.0843		
	Zapadna Hrvatska	.0968		
	Južna Hrvatska	-.1564		

Tablica 10. *Korelacija faktora »bitne vrednote za uspješan brak« i osnovnih religijskih karakteristika.*

	Sociokulturna homogenost	Osobna veza supružnika	Materijalni uvjeti	Samodovoljnost
Odlasci na misu	.209**	.024	-.044	-.142**
Samoprocjena religioznosti	.108**	.049	-.011	-.157**
Važnost Boga u životu	.155**	.023	-.020	-.172**
Važnost religije u životu	.154**	-.016	-.083**	-.157**
Vjera u Boga	.115**	.017	-.015	-.159**
Vjera u život poslije smrti	.029	-.020	-.047	-.066*
Vjera u pakao	.061*	-.030	-.082**	-.111**
Vjera u raj	.094**	-.019	-.038	-.135**
Vjera u grijeh	.053*	.044	-.091*	-.120**

** $p < 0,01$ * $p < 0,05$

Analiza navedenih faktora s obzirom na uvjerenje o postojanju Boga (analiza varijance) pokazuje da su ispitanici koji vjeruju u osobnog Boga skloniji smatrati da su vrednote »sociokulturne homogenosti« važne za uspješan brak, za razliku od onih koji vjeruju u neku vrstu duha ili životne sile. Obrnuta je situacija u smislu vrednota »osobne veze supružnika«, gdje su upravo ispitanici koji vjeruju u neku vrstu duha ili životne sile skloniji te vrednote smatrati važnima za uspješan brak.

Ispitanici koji ne misle da postoji neka vrsta duha, Bog ili životna sila, skloniji su smatrati kako su vrednote »samodovoljnosti« važne za uspješan brak.

3. Vjernost kao vrednota za uspješan brak i osnovne religijske karakteristike

U ovom dijelu članka analiziramo vjernost s obzirom na osnovne religijske karakteristike ispitanika EVS – 2008.

Tablica 11. *Vjernost kao bitna vrednota za uspješan brak – s obzirom na samoprocjenu religioznosti.*

	M		kontrast
Uvjereni ateisti	2,756	F = 43,418 sig. p < 0,001	3 > 1,2
Nereligiozni	2,880		
Religiozni	2,989		

Ispitanici EVS – 2008., koji se smatraju religioznima, skloniji su smatrati da je vjernost važna za uspješan brak, za razliku od onih koji se smatraju ne-religioznima ili uvjerenim ateistima. Na prvi pogled to izgleda očekivano i logično, no, ako se uzme u obzir da u antropološkoj dimenziji svakoga braka, uz obostrano bezuvjetno prihvaćanje, i vjernost igra nezamjenjivu ulogu, onda oni koji nisu religiozni na ovom području idu prema najliberalnijem tumačenju odnosa u dvoje.

Tablica 12. *Vjernost kao bitna vrednota za uspješan brak – s obzirom na vjeru u Boga.*

	Ne	Ne znam	Da
Nevažno	8,8	1,6	0,5
Ne zna	5,1	1,6	0,7
Važno	86,0	96,8	98,9

$\chi^2=93,709$; $df=4$; $p<0.001$

Tablica 13. *Vjernost kao bitna vrednota za uspješan brak – s obzirom na uvjerenje o postojanju Boga.*

	Postoji osobni Bog (Bog-osoba)	Postoji neka vrsta duha ili životne sile	Ne znam što da mislim	Ne mislim da postoji neka vrsta duha, Bog ili životna sila
Nevažno	0,5	0,2	6,2	6,2
Ne zna	0,6	0,4	1,5	0
Važno	98,9	99,5	92,3	93,8

$\chi^2=57,951$; $df=4$; $p<0.001$

Iz istraživanja proizlazi da ispitanici koji ne znaju što bi mislili i odgovorili u svezi postojanja Boga, kao i oni koji su uvjereni da ne postoji nikakva nadnaravna sila i neka vrsta duha, skloniji su uvjerenju da vjernost nije važna vrednota za uspješan brak. Naprotiv, ispitanici koji vjeruju u postojanje Boga i koji vjeruju da postoji neka nadnaravna sila i duh, skloniji su misliti da je vjernost važna za uspješan brak. Osim toga, odgovori u tablicama 13 i 14 otkrivaju i još nešto. Visok je postotak onih koji smatraju vjernost bitnom vrednotom za uspješan brak s obzirom na vjeru u Boga, a oni koji vjeruju u postojanje Boga, nešto više su skloniji vjerovati da postoji neka vrsta duha ili životne sile, a ne osobni Bog. Ovdje se veoma dobro uočava korelacijski

odnos indikatora slika ili percepcija o Bogu s jedne i zastupanja neke od vrednota, u našem slučaju, vrednote vjernosti s druge strane. Ova je konstatacija od posebne važnosti za sve one koji su odgovorni za bilo koji oblik katehizacije u Hrvatskoj, od svećenika, redovnika, redovnica pa do vjeroučitelja u osnovnim i srednjim školama te kateheta i animatora u župnim zajednicama, da se u svom vjersko odgojno-obrazovnom djelovanju zdušno zalažu za ostvarenje kateheze kojoj cilj nije samo dodir s osobom Isusa Krista, nego ulazak u zajedništvo, u bliskost s njime.³⁷

Korelacija (bivarijatna korelacija, Pearsonov koeficijent) između faktora »bitne vrednote za uspješan brak« i osnovnih religijskih karakteristika pokazuje uglavnom očekivane rezultate. Ispitanici koji češće odlaze na misu, koji se smatraju religioznima, vjeruju u Boga i Bog i religija su im važni u životu, skloniji su smatrati da je skup vrednota koji smo nazvali »sociokulturna homogenost« važan za uspješan brak. S druge strane, ti isti ispitanici, kao i oni koji vjeruju u pakao, raj i grijeh, smatraju da vrednote »samodovoljnosti« nisu bitne za uspješan brak.

Tablica 14. *Vjernost kao bitna vrednota za uspješan brak – s obzirom na važnost Boga u životu.*

	Nevažan	Niti važan niti nevažan	Važan
Nevažno	5,0	1,3	0,5
Ne zna	3,1	2,1	0,2
Važno	91,9	96,6	99,3

$\chi^2=51,998$; $df=4$; $p<0.001$

Tablica 15. *Vjernost kao bitna vrednota za uspješan brak – s obzirom na važnost religije u životu.*

	Posve nevažno	Nevažno	Važno	Veoma važno
Nevažno	3,6	3,6	0,6	0,3
Ne zna	2,7	0,7	1,1	1,0
Važno	93,7	95,7	98,3	98,6

$\chi^2=23,072$; $df=6$; $p<0.001$

³⁷ Usp. IVAN PAVAO II., *Catechesi tradendae. Apostolska pobudnica o vjerskoj pouci u naše vrijeme* (16. X. 1979.), Zagreb, 1994., 5.

Ispitanici kojima je Bog nevažan u životu te oni kojima je religija posve nevažna u životu, skloniji su smatrati kako vjernost nije bitna vrednota za uspješan brak. Gotovo svi ispitanici (99,3%), kojima su Bog i religija važni u životu smatraju vjernost bitnom vrednotom za uspješan brak.

Tablica 16. *Vjernost kao bitna vrednota za uspješan brak – s obzirom na vjeru u život poslije smrti.*

	Ne	Ne znam	Da
Nevažno	2,4	0,5	0,7
Ne zna	2,4	1,0	0,4
Važno	95,3	98,6	98,9

$\chi^2=19,451$; $df=4$; $p<0.001$

Ispitanici koji ne vjeruju u Boga, zatim koji ne vjeruju u život poslije smrti, skloniji su smatrati kako vjernost nije važna vrednota za uspješan brak. Velik je postotak u ovoj kategoriji ispitanika kojima je vjernost ipak važna i bitna vrednota za uspješan brak. To samo potvrđuje da je vjernost uistinu »jedna nadkonfesionalna i nadsvjetonazorska vrednota«³⁸. Oni ispitanici koji vjeruju u temeljne vjerske istine smatraju da je vjernost važna kao vrednota za uspješan brak.

Tablica 17. *Vjernost kao bitna vrednota za uspješan brak – s obzirom na vjeru u raj.*

	Ne	Ne znam	Da
Nevažno	2,7	0,5	0,6
Ne zna	2,7	0,5	0,2
Važno	94,5	99,0	99,1

$\chi^2=30,999$; $df=4$; $p<0.001$

Veliki je postotak prihvaćanja vjernosti kao važne vrednote za uspješnost braka kod onih ispitanika koji vjeruju u postojanje raja. Ispitanici koji ne vjeruju u raj, skloniji su smatrati da vjernost nije važna vrednota za uspješan brak.

³⁸ Josip BALOBAN – Gordan ČRPIĆ, *Bitne vrednote za uspješan brak u Hrvatskoj*, 321.

Tablica 18. *Vjernost kao bitna vrednota za uspješan brak – s obzirom na vjeru u grijeh.*

	Ne	Ne znam	Da
Nevažno	3,3	0	0,6
Ne zna	1,6	0,6	1,0
Važno	95,1	99,4	98,4

$\chi^2=19,743$; $df=4$; $p<0.001$

Možda bi bilo bolje postaviti pitanje o osjećaju za grijeh³⁹, a ne o vjeri u grijeh. Ispitanici koji ne vjeruju u postojanje grijeha skloniji su smatrati da vjernost nije važna vrednota za uspješan brak.

Tablica 19. *Vjernost kao bitna vrednota za uspješan brak – s obzirom na odlaske na misu.*

	Nikada	Rijetko	Za veće blagdane	Mjesečno	Tjedno
Nevažno	2,9	1,9	1,0	0,8	0,5
Ne zna	3,3	1,9	0,3	0,4	0,2
Važno	93,8	96,2	98,7	98,8	99,3

$\chi^2=26,380$; $df=8$; $p<0.001$

Rezultati istraživanja jasno pokazuju veliku važnost vjernosti za uspješan brak. Analizirajući navedeno s obzirom na odlaske na misu (hi-kvadrat test) dobivena je statistički značajna razlika između onih ispitanika koji uopće ne idu na misu i svih ostalih. Naime, ispitanici koji uopće ne idu na misu, relativno su skloniji smatrati da je vjernost nevažna za uspješan brak. Redoviti praktikanti, tj. oni koji idu tjedno na misu, smatraju vjernost bitnom vrednotom za uspješan brak. Mogu začuditi i odgovori redovitih praktikanata, dakako samo njih nekolicine, kojima vjernost nije bitna vrednota za uspješan brak. Povremeni praktikanti (idu na misu mjesečno) i prigodni praktikanti (idu ponekad na misu i to za veće blagdane ili rijetko) također misle da je vjernost bitna vrednota za uspješnost braka.⁴⁰

³⁹ O (ne)osjećaju za grijeh u kontekstu današnjeg vremena vidi u: Anton TAMARUT, Teološko-pastoralna aktualnost sakramentalne ispovijedi, u: *Bogoslovska smotra*, 77 (2007.) 3, 695-726.

⁴⁰ Tipologiju vjernika: redoviti praktikanti (idu na misu tjedno i češće), povremeni praktikanti (idu na misu mjesečno), prigodni praktikanti (dolaze na misu ponekad) i

Zaključak

Temeljem analize dobivenih rezultata u istraživanju European Values Study (EVS – 2008.) donosimo nekoliko zaključaka koji ocrtavaju crkvenu i društvenu stvarnost u svezi percepcije vrednota za uspješan brak. Ta percepcija je iznimno dobro polazište za razmišljanje o pastoralu braka i obitelji Hrvatskoj.

Prema EVS – 2008. deskriptivna analiza vrednota za uspješan brak pokazuje da brak danas nije smatran zastarjelom institucijom, iako se u odnosu na rezultate istraživanja EVS – 1999. blago smanjio (s 85,3% na 80,9%) broj onih koji se ne slažu da je brak zastarjela institucija. Autori opažaju svojevrsnu ambivalentnu proturječnost da unatoč veoma visokom postotku onih koji brak ne smatraju zastarjelom institucijom od 80,9% u Hrvatskoj u posljednjim desetljećima raste broj neudanih i neoženjenih osoba i to u dobnim skupinama iznad 35 godina, što ukazuje na relativno visoku stopu prisutnog socijalitetskog steriliteta. Dok na jednoj strani postoji tradicionalno mišljenje o vrijednosti braka kao prevladavajuće mišljenje među pučanstvom Hrvatske, dotle se na drugoj strani primjećuje se očit utjecaj (post)modernog društva koji se odražava i u smanjenju broja sklopljenih brakova. U temeljnim odrednicama za pastoralno djelovanje Crkve nalazimo da je čovjek put Crkve,⁴¹ a dosljedno tome i da je obitelj put Crkve.⁴² Zato je potrebno »stvoriti mrežu trajne i sustavne pastoralne brige za brak i obitelj, te biskupijske, regionalne i župne strukture permanentnog rada sa supružnicima i obiteljima i njihova trajnog praćenja«⁴³. Kao što čovjek raste osobno, tako i njegov brak i obitelj rastu i sazrijevaju postupno te u tom smislu Crkva u svom pastoralnom djelovanju treba slijediti i aktivno pratiti obitelj »u različitim etapama njezina oblikovanja i razvoja«⁴⁴ počevši već od vjeronauka u osnovnim i srednjim školama⁴⁵ i različitih katehetskikh skupina u župnoj zajednici.

1. Prema EVS – 2008. istraživanju *vjernost* se nalazi na prvom mjestu bitnih vrednota za uspješan brak. Upravo tom vrednotom grade se dobri temelji

nepraktikanti (nikad ne idu na misu) preuzeli smo iz: Josip BALOBAN – Gordan ČRPIĆ, *Određeni aspekti crkvenosti, u: Bogoslovska smotra*, 70 (2000.) 2, 265.

⁴¹ Usp. IVAN PAVAO II., *Redemptor hominis – Otkupitelj čovjeka. Nastupna enciklika* (15. III. 1979.), Zagreb, 1980., br. 14.

⁴² Usp. IVAN PAVAO II., *Pismo obiteljima*, Zagreb, 1994., br. 2.

⁴³ HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Direktorij za obiteljski pastoral Crkve u Hrvatskoj*, 39.

⁴⁴ IVAN PAVAO II., *Familiaris consortio – Obiteljska zajednica. Apostolska pobudnica o zadaćama kršćanske obitelji u suvremenom svijetu* (22. XI. 1981.), Zagreb, 1997., br. 65.

⁴⁵ Više o ovoj tematici u: Josip ŠIMUNOVIĆ, *Doprinos katoličkoga vjeronauka odgoju za brak i obitelj, u: Franjo Emanuel HOŠKO (ur.), Djelatna crkva. Zbornik Milana Šimunovića u prigodi 65. obljetnice života*, Zagreb, 2008., 361-377.

za međuljudske odnose koji se ističu u suvremenom društvu. Najviše pozicionirano mjesto za vrednotu vjernosti u percepciji hrvatskih građana možemo povezati i sa činjenicom da brak u hrvatskom suvremenom društvu još uvijek nije zastarjela ustanova, ali jednako tako i sa činjeničnim stanjem i trendom rastavljenih brakova u Hrvatskoj. Zato vjernost kao bitna vrednota za uspješan brak, kao i stvarna situacija te trend u svezi sklopljenih i rastavljenih brakova, predstavljaju hitan poziv Crkvi i crkvenim djelatnicima u Hrvatskoj da kvalitetno, životno ekleziološki i društveno efikasno osmisle pastoralno-katehetsko djelovanje i skrb braka i obitelji. Drugim riječima, nakon kvalitetne spoznaje slijedi odgovarajuće djelovanje. Kvalitetno osmišljeno pastoralno-katehetsko djelovanje i pastoralna skrb mora započeti u temeljnim teritorijalnim jedinicama mjesnih Crkava, u župnim zajednicama, a nastaviti i na ostalim razinama partikularnih Crkava.

2. *Spremnost na raspravljanje o problemima koji se pojave između muža i žene*, vrednota je koja se nalazi na drugom mjestu bitnih vrednota za uspješan brak, a koja puno govori o hrvatskim građanima. Njima je itekako stalo do uspješnog i stabilnog bračnog života i zajedništva u kojem se dijalogom i komunikacijom nastoje rješavati problemi koji se javljaju između muža i žene, a poslije i između roditelja i djece. Spremnost na raspravljanje o problemima usko je povezana s vještinom komuniciranja. Ona predstavlja višedimenzionalan proces komunikaciju (verbalna i neverbalna vještina) i pretpostavlja da svaka od tih vještina djeluje zasebno na bračnu kvalitetu ili bračno zadovoljstvo. U svom pastoralnom djelovanju koji su vezani uz brak i obitelj, Crkva treba nuditi programe u kojima će budućim supružnicima pomoći u kvalitetnoj i obostranoj komunikaciji po načelima evanđeoske poruke i opće psihologije komuniciranja. To svakako implicira neizostavnu i kontinuiranu interdisciplinarnost teološke znanosti i humanističko-društvenih znanosti. Nije dovoljno ostati samo na spoznaji i prosudbi, već je jednako tako nužno i pastoralno djelovati, a što pretpostavlja kvalitetne i učinkovite pastoralne programe u svezi pastora braka i obitelji.

3. Prema iskazu ispitanika EVS – 2008., *djeca* kao bitna vrednota za uspješan brak na trećem su mjestu. Rezultati istraživanja daju sliku suvremenog hrvatskog društva kao još uvijek tradicionalnog, u kojem djeca zauzimaju središnju ulogu i daju smisao života. Unatoč tomu što su djeca za hrvatske građane jedna od bitnih vrednota za uspješan brak, svjedoci smo već naglašenog socijalitetnog steriliteta, koji označava nepostojanje individualnih ili društvenih uvjeta za stvarno sudjelovanje u reprodukciji stanovništva. S jedne strane, imamo djecu kao bitnu vrednotu za uspješan brak, a s druge strane, svjesni

smo činjeničnog stanja u Hrvatskoj koje se očituje u kontinuiranom opadaju živorođene djece, odnosno demografskom odumiranju. Ovi pokazatelji su jasna saznanja, koja tjeraju na razmišljanje, istodobno potičući na hitnost djelovanja u pravcu osmišljavanja kvalitetne obiteljske, a zatim i populacijske politike u Hrvatskoj. Crkva kao konstruktivni dio društva i kao ustanova od velikog povjerenja od strane hrvatskih građana, trebat će naći svoje mjesto u novoj hrvatskoj obiteljskoj politici. Crkva je stoga, pozvana dati svoj doprinos u kontekstu podupiranja kvalitetne obiteljske i populacijske politike u Hrvatskoj, kako bi odgovarala i djelovala u skladu s izazovima predstojećeg društvenog razvoja, a tako i razvoja Crkve kao takve.

4. *Dobar seksualni odnos* četvrta je vrednota koja je prema mišljenju ispitanika bitna za uspješan brak, što ne čudi, budući da pod tom vrednotom uzimamo sveukupnost bračne intime koja pak obuhvaća veoma važan teološko-antropološki duboko fundiran i neizostavan dio bračnog života. Dobar seksualan odnos možemo interpretirati interpersonalnim modelom ili IMSZ koji ističe seksualno zadovoljstvo isključivo spolnim odnosima te osim seksualnog zadovoljstva, spolnog zadovoljstva, ovom vrednotom možemo obuhvatiti i zadovoljstvo partnerskim odnosima, što ističe teorija ravnopravnosti. Važno je istaći da je spolnost u pastoralno-teološkom, kao i u moralno-teološkom smislu integrativni dio ljudske egzistencije i čovjekova ponašanja i djelovanja.

5. Vrednote: *slaganje u politici, biti istog socijalnog porijekla te dijeliti isto vjersko uvjerenje* obilježene su kao vrednote koje nisu bitne za uspješan brak. Vrednote koje su u prijašnjim vremenima igrale bitnu, a nerijetko i prvotnu ulogu kod odabiranja bračnog partnera, a poslije i za sam bračni život, za današnjeg suvremenog čovjeka, pa tako i vjernika bez obzira na njegovu stupnjevitost, odnosno diferencirano distanciranu pripadnost Crkvi, nemaju izrazite važnosti za uspješan brak. Za pastoralno razmišljanje i djelovanje Crkve u (post)modernom vremenu nije zanemariva činjenica da vjersko uvjerenje, odnosno pripadništvo igra daleko manju ulogu nego prije.

Naposljetku, mora se konstatirati da komparacijom EVS – 1999. i EVS – 2008. u svezi bitnih vrednota za uspješan brak nije unutar devet godina došlo do velikih promjena u prihvaćanju i življenju tih vrednota. Prije je riječ o jednom stabilizirajućem kretanju u smislu da nema velikih opadanja u odnosu na EVS – 1999., te istodobno da se osjeća određeni dinamizam konsolidiranja u prihvaćanju vrednota za uspješan brak. Za jasna predviđanja kretanja navedenih vrednota je prerano te treba pričekati idući EVS val istraživanja. Jednako tako je očito da se hrvatski građani trajno nalaze između tradicionalno-kršćanskog poimanja braka, obitelji, pa onda i vrednota povezanim s tim ustano-

vama, kao i u neizostavnom postmodernom izazovu, koji dolazi u Hrvatsku i djeluje na poimanje braka, obitelji i obiteljskih vrednota.

Summary

**VITAL VALUES FOR A SUCCESSFUL MARRIAGE IN CROATIA
(EVS – 2008) – FINDINGS AND STIMULUS FOR ACTION**

Josip BALOBAN

Catholic Faculty of Theology, University of Zagreb
Vlaška 38, p.p. 432, HR – 10 001 Zagreb
josip.baloban@zg.t-com.hr

Josip ŠIMUNOVIĆ

Catholic Faculty of Theology, University of Zagreb
Vlaška 38, p.p. 432, HR – 10 001 Zagreb
josip.simunovic@zg.htnet.hr

Krunoslav NIKODEM

Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb
Ivana Lučića 3, HR – 10 000 Zagreb
knikodem@ffzg.hr

The authors of this article, who were involved in the European Values Study (EVS – 2008) as researchers discuss some of the vital values for a successful marriage based on the results of their research. The results presented were derived on an empirical social science method and an analytical-critical method of theological science.

According to EVS – 2008, amongst those surveyed, there is still a high percentage of Croatian citizens who consider that marriage is not an outdated institution. On the one hand, traditional opinion is obvious concerning values about marriage in the Republic of Croatia whereas on the other hand, influences of (post)modern society are evident which is reflected in the decreasing number of marriages.

EVS – 2008 notes the following as the most significant values for the success of a marriage: fidelity, willingness to discuss problems that arise between a man and woman, children and a good sexual relationship, while agreeing on political issues, being from the same social background and sharing the same religious beliefs are not considered as values that significantly affect the success of a marriage.

The highest positioned value according to those surveyed was fidelity and can be related to the fact that marriage in modern Croatian society is still not an outdated institution. The authors believe that this conception of fidelity as a vital value for a successful marriage and the actual realistic situation as well as the trend concerning marriages and divorces are an indication and urgent call for the Church and Church activists in Croatia to prepare a quality, lively ecclesiological and socially efficient pastoral-catechistic action and care with regard to marriage and the family. The article also analyses and compares fidelity as a value for a successful marriage and some basic religious characteristics.

Positioning the value of willingness to discuss problems that arise between a man and woman in second place as a vital value for a successful marriage is a stimuli for the Church in its pastoral activities to offer programmes to assist future spouses in quality and mutual communication based on the principles of Evangelic messages and a general psychology of communication.

Children were considered to be the third most vital value for a successful marriage. The Church as a constructive part of society and an institution in which more than half the population of Croatia places its trust must focus more on some form of family policies to support families that will responsibly act according to the challenges in the future development of the Church and society.

A good sexual relationship was the fourth value that those surveyed considered to be vital for a successful marriage. From a pastoral-theological view, that value is a constituent part of man's existence and behaviour and actions.

Key words: *marriage, values, fidelity, problems between a man and woman, children, sexual relationship, pastoral activities.*